

2023, 12 (1), 211-232 | Araştırma Makalesi

Modern Realizmin Kurucu Dışı Olarak Kautilya'nın Mandala Teorisi

Özkan GÖKCAN¹

Öz

Ana akım olarak adlandırılan uluslararası ilişkiler teorilerinin küresel düzeydeki tüm olay ve sorunları açıklama gücüne sahip olduğu iddialarına yönelik eleştiriler, disiplin literatürünün son 40 yıllık birikimi içerisinde önemli bir yer tutmaktadır. Bu eleştirilerin odaklandığı temel nokta, uluslararası ilişkiler disiplindeki teorik yapıyı Batı merkezci, dar görüşlü ve hegemonik olmaktan çıkarıp evrensel, diyalog odaklı ve çoğulcu hale getirmenin gerekliliği olmuştur. Bu odak noktasından hareketle özellikle son 20 yılda Batılı olmayan toplum ve devletlerin tarih ve deneyimlerden yararlanılarak geliştirilmeye çalışılan teoriler (Batı-dışı teoriler) disiplinde önemli bir çalışma alanı haline gelmiştir. Ancak Batı-dışı teori geliştirme girişimleri, özellikle Çin örneğinde görüldüğü üzere Batı merkezçiliği aşmak yerine Batı'ya alternatif yeni merkezler yaratma eğilimi sergilemiştir. Bu durum, disiplindeki teorik birikimin çoğulcu ve diyalog odaklı bir yapıya doğru evrilmeğe yerine dağınık, birbirine paralel ve birbirinden kopuk yeni merkezler etrafında gelişmesine neden olmuştur. Bu çalışmada uluslararası ilişkileri teorilerini Batı veya herhangi bir başka hegemonik merkezden uzaklaştırarak gerçek manada evrensel kılmanın ancak Batı ile Batı-dışı veya dünyanın geri kalanı arasında bilginin tarihsel hareketliliğini dikkate alarak gerçekleştirilebileceği savunulmaktadır. Bu anlamda çalışmanın temel iddiası, Hint kökenli düşünür ve devlet adamı Kautilya'nın mandala teorisi ile modern realizm arasındaki ilişkinin söz konusu bilgi hareketliliğini ortaya koyma adına önemli bir örnek teşkil ettiği'dir. Çalışmada temel kaynak olarak Kautilya'nın Arthaşāstra adlı eserinden yararlanılmıştır. Aynı zamanda Kautilya'nın eserleri ve düşünceleri, realist teori, Batı-merkezçilik, Batı-dışı teori, Küresel Uluslararası İlişkiler fikri üzerine literatür taraması yapılarak çalışmanın iddiası temellendirilmiştir. Bu çalışmada mandala teorisi örneği üzerinden yapılmaya çalışıldığı gibi bilginin tarihsel hareketliliği bağlamında Batılı olmayan düşünce ve deneyimlerin Batı-merkezli teoriler üzerindeki kurucu-dış rolünü ortaya koymak, disiplindeki teorik birikimi daha çoğulcu ve evrensel kılmanın temel yoludur. Bu kapsamdan hareketle birinci bölümde, çalışmaya kavramsal bir temel oluşturan "kurucu dış" kavramı ele alınmaktadır. İkinci bölümde, öncelikle Kautilya ve eseri Arthaşāstra tanıtılmakta ardından Kautilya'nın mandala teorisinde modern realist teorinin kökleri ortaya konmaya çalışılmaktadır. Kautilya'nın günümüz uluslararası ilişkilerindeki yerine dair eleştirel bir değerlendirmenin ve çözüm önerilerinin yer aldığı sonuç bölümü ile çalışma sonlandırılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kurucu Dış, Kautilya, Mandala Teorisi, Realizm, Arthaşāstra.

Yazar Soyadı, Adı. (2023). Makale Adı. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 12 (1), 211-232.
<https://doi.org/10.15869/itobiad.1178937>

Geliş Tarihi	22.09.2022
Kabul Tarihi	13.02.2023
Yayın Tarihi	23.03.2023
*Bu CC BY-NC lisansı altında açık erişimli bir makedir.	

¹ Dr.Öğr.Üyesi, Munzur Üniv., İİBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Böl.,Türkiye, ozkangokcan@gmail.com
ozkangokcan@munzur.edu.tr , ORCID: 0000-0002-3286-1580

2023, 12 (1), 211-232 | Research Article

Kautilya's Mandala Theory as Constitutive Outside of Modern Realism

Özkan GÖKCAN¹

Abstract

Criticisms of the claims that the international relations theories, which are called mainstream, have the power to explain all events and problems at the global level, have an important place in the last 40 years of disciplinary literature. The main focus of these criticisms has been the necessity of transforming the theoretical structure in the discipline of international relations from being Western-centred, parochial and hegemonic to universal, dialogue-oriented and pluralistic. From this point of view, especially in the last 20 years, the theories (non-Western theories) that have been tried to be developed by benefiting from the history and experiences of non-Western societies and states have become an important field of study in the discipline. However, attempts to develop non-Western theory have tended to create new alternative centers to the West instead of overcoming Western centrism, especially as seen in the example of Chinese IR. This situation has caused the theoretical accumulation in the discipline to develop around new centers that are scattered, parallel and disconnected from each other instead of evolving towards a pluralistic and dialogue-oriented structure. In this study, it is argued that making international relations theories truly universal by removing them from the West or any other hegemonic center can only be achieved by taking into account the historical mobility of knowledge between the West and non-Western or the rest of the world. In this sense, the main claim of the study is that the relationship between the mandala theory of Indian origin thinker and statesman Kautilya and modern realism constitutes an important example in terms of revealing the said mobility of knowledge. In the study, Kautilya's Arthashastra was used as the main source. In addition, Kautilya's works and thoughts, realist theory, Western-centrism, non-Western theory, the idea of Global International Relations, the literature review was conducted and the claim of the study was based. As tried to be done through the example of mandala theory in this study, revealing the founding-external role of non-Western thoughts and experiences on Western-centered theories in the context of the historical mobility of knowledge is the main way to make the theoretical accumulation in the discipline more pluralistic and universal. Based on this scope, in the first part the concept of "constitutive outside", which forms a conceptual basis for the study, is discussed. In the second part, firstly Kautilya and his work Arthashastra are introduced, then the roots of modern realist theory in Kautilya's mandala theory are tried to be revealed. The study ends with the conclusion part, which includes a critical evaluation of Kautilya's place in today's international relations and suggestions for solutions.

Keywords: Constitutive Outside, Kautilya, Mandala Theory, Realism, Arthashastra.

Surname, Name, (2023). Title, *Journal of the Human and Social Science Researches*, 12 (1), 211-232.
<https://doi.org/10.15869/itobiad.1178937>

Date of Submission 22.09.2022

Date of Acceptance 13.02.2023

Date of Publication 23.03.2023

*This is an open access article under the CC BY-NC license.

¹ Asst.Prof., Munzur Univ. Faculty of Economics and Administrative Sciences Political Science and Public Administration, Türkiye, Name, Faculty Name, Department, City, Country, ozkangokcan@gmail.com ozkangokcan@munzur.edu.tr , ORCID: 0000-0002-3286-1580

Giriş

Ana akım olarak adlandırılan uluslararası ilişkiler teorilerinin³ küresel düzeydeki tüm olay ve problemleri açıklama gücüne sahip olduğu iddialarına⁴ yönelik yapılan eleştiriler, disiplin literatürünün son 40 yıllık birikimi içerisinde oldukça önemli bir yer kaplamaktadır. Cox'un "her zaman biri ve bir amaç" (1981, s. 128) için olduğunu savunduğu uluslararası ilişkiler teorilerinin, ortaya çıkışı, kurumsallaştığı coğrafya, düşünsel ve siyasal temelleri, ele aldığı konular ve cevap aradığı problemler düşünüldüğünde Batılı, hegemonik ve dar görüşlü olduğuna yönelik eleştiriler, nitel⁵ ve nicel⁶ kapsamlı birçok akademik çalışmada kendine yer bulmuştur. Bu eleştiriler, 2007 yılında Acharya ve Buzan tarafından yayımlanan bir makalede sorulan "neden Batı-dışı uluslararası ilişkiler teorisi yok" sorusuyla yeni bir boyut kazanmıştır (Acharya ve Buzan, 2007). Artık uluslararası ilişkiler teorileri üzerinde var olan Batı hegemonyasının nedenleri kadar, Batılı olmayan toplumların tarihlerini, fikirlerini, deneyimlerini ve tarihsel metinlerini merkeze alacak ve Batılı olmayan toplumların değer ve çıkarlarına hizmet edecek teorilerin nasıl inşa edileceği de disiplinde ilgi gören bir konu haline gelmiştir. Bu ilginin odaklandığı temel nokta, Batı merkezli, hegemonik ve dar görüşlü

³ Bu çalışmada ana akım uluslararası ilişkiler teorileri ifadesi, Amitav Acharya ve Barry Buzan'ın tanımlamasından hareketle Realizm, Liberalizm, Kontrüktivizm, Marksizm, İngiliz Okulu, Eleştirel Teori, Post-Modernizm başta olmak üzere kökleri Batı felsefesinde, siyaset teorisinde veya siyasi tarihinde olan teorileri ifade etmek için kullanılmaktadır (Acharya ve Buzan, 2007, s. 299-300).

⁴ Ana akım olarak adlandırılan uluslararası ilişkiler teorilerinin küresel düzeyde açıklayıcılığa sahip olduğunu ve bu nedenle eleştirildiği gibi dar görüşlü olmadığını savunan kimi akademik çalışmalar için bakınız; Friedrichs, 2004; Ikenberry ve Mastanduno, 2003; Mearsheimer, 2016.

⁵ Ana akım olarak adlandırılan uluslararası ilişkiler teorilerine yönelik eleştirel akademik çalışmalar açısından değerlendirildiğinde Fransız siyaset bilimi Alfred Grosser'in 1956 tarihli "L'étude des Relations Internationales, Spécialité Américaine?" adlı makalesini, II. Dünya Savaşı sonrası ABD'de ve daha genel anlamda Batı'da oluşmaya başlayan uluslararası ilişkiler literatürü içinde göze çarpan ilk eleştirel yayın olarak nitelendirmek mümkündür. Grosser söz konusu makalesinde uluslararası ilişkileri akademik çalışmaların konusu, dili, metodolojisi ve özellikle kullandıkları teori göz önünde bulundurulduğunda ABD'ye özel bir uzmanlık alanı haline gelmiş bir disiplin olarak tanımlamıştır (Grossier, 1956). Grossier'in Fransızca kaleme aldığı makalesinde de ifade ettiği gibi uluslararası ilişkilerin dilsel olarak bir ABD uzmanlık alanı haline gelmesi veya diğer bir ifadeyle İngilizcenin akademik çalışmalardaki hakimiyeti, Fransız siyaset bilimcinin söz konusu makalesinin ironik olarak Batı-merkezcilik eleştirilerine yönelik tartışmalarda neredeyse hiç yer bulamamasına neden olmuştur. Grossier'in makalesinden 21 yıl sonra yayınlanan ve ABD/Batı-merkezcilik eleştirilerinin referans noktası olarak kabul edilen makalesinde Stanley Hoffman, uluslararası ilişkileri rasyonalist yaklaşımın ve realist teorinin hegemonik bir konumda bulunduğu bir Amerikan sosyal bilimi olarak tanımlamıştır (Hoffman, 1977, s. 51-52). Hoffman'ın bu çalışmasının yayımlanmasından bugüne uluslararası ilişkiler teorilerini "epistemik dar görüşlülük" (Puchala, 1997; Alter ve Biersteker, 1984), "sadece Batı yakası hikayesi anlatmakla" (Hobson, 2012), "ABD ve Batı hegemonyasını sürdürülebilir kılmakla" (Crawford ve Jarvis, 2000; Turton, 2016; Goh, 2019; Narrain, 2020), "Batılı olmayan deneyim ve tarihleri görmezden gelmekle" (Acharya ve Buzan, 2007; Behera, 2007; Bilgin, 2008; Chen, 2011) eleştiren birçok nitel akademik çalışma ortaya çıkmıştır.

⁶ Ana akım olarak adlandırılan uluslararası ilişkiler teorilerinin Batı merkezli hegemonik bir anlatı sunduğuna yönelik sayısal verilere dayanan ilk akademik çalışma 1985 yılında Kalevi Holsti tarafından yapılmıştır. Holsti çalışmasında 1970'li yıllardan itibaren 8 ülkede yapılan akademik yayınları incelemiş ve bu yayınlarda ABD merkezli teori ve çalışmalara referans gösterme oranının yüzde 80'lere ulaştığını tespit etmiştir (Holsti, 1985, s. 160). Holsti'nin bu çalışmasının yayımlanmasından bugüne teorideki Batı-merkezi, hegemonik ve Batılı olmayan katkıları görmezden gelen yapıya ilişkin analiz sunan birçok nicel akademik araştırma yapılmıştır. Bu araştırmalardan kimileri uluslararası ilişkiler programlarının müfredatlarını analiz ederek (Waever, 1998; Andrews, 2020; Aydın ve Erpul, 2021) kimileri disiplinin önde gelen akademik dergilerinde yayımlanan makalelerdeki teorik temele, makalesi yayımlayan kişinin kimliğine veya teori kullanım tercihine ilişkin veriler sunarak (Smith, 2000; Aydın ve Mathews, 2000; Tickner, 2003; Breuning, Joseph ve Walton, 2005; Dankbaar, 2012; Wemheuer-Vogelaar, Bell, Morales ve Tierney, 2016; Malinak, Peterson, Powers ve Tierney, 2018; Eun, 2018; Goh, 2019; Turton, 2020; Wemheuer-Vogelaar, Kristensen ve Lohaus, 2022) uluslararası ilişkiler disiplindeki teorik Batı-merkezciliği, hegemonik yapıyı ve dar görüşlülüğü sayısal verilerle ortaya koymaya çalışmıştır.

bilim ve tarih yazımının sınırlamalarını ortadan kaldırmak olmuştur. Bu kapsamda son 15 yıldır başta Hindistan ve Çin’de olmak üzere Batılı olmayan tarih, deneyim, fikir ve metinlerden yararlanarak özgün ve melez yerel teoriler geliştirmeye yönelik birçok girişim ortaya çıkmıştır (Baipaj, 2003; Behara, 2007; Callahan, 2008; Xuetong, 2010; Shahi, 2014; Shahi, 2018; Babones, 2020, Por, 2020; Agarwal, 2021).

Batı-dışı teori geliştirme girişimlerinin artmasına paralel olarak bu girişimlerin aslında “Batı hegemonyasının sürekli yeniden inşa edilmesine olanak sağladığı” (Chen, 2012, s. 465-466) “yeni etnik ve dar görüşlü merkezler oluşturma potansiyeli taşıdığı” (Callahan, 2008, s. 749; Chen, 2011, s. 16-18) ve bu anlamda disiplinde “çoğulculuğu sağlamaya değil bölünmüşlüğü attırmaya katkı yaptığı” (Chen, 2011) eleştirileri disiplinde yer bulmaya başlamıştır. Gerçekten de Çin merkezli teori geliştirme örneğinde görüldüğü gibi yerel deneyim, tarih ve kavramlardan geliştirilen teoriler, genellenebilir teoriler olmaktan ziyade Batı-merkezli teorilerin kendi coğrafyalarında uygulanmadığını ve Çin ulusunun ve devletinin benzersizliğini gösterme çabaları olarak dikkat çekmiştir (Acharya, 2016, s. 14; Eun, 2019, s. 6). Teoriyi “Batı ile her türlü temastan arındıran entelektüel gettolar” (Wang, 2011, s. 3) şeklinde ele alan bu tarz girişimler, Batı’nın dünyanın geri kalanındaki teori geliştirme çabalarını görmezden gelen yaklaşımların benzer bir versiyonu olarak eleştirilmiştir. Söz konusu eleştirileri yönelten akademisyenler, Batı ve Batı-dışının teorik birikimlerinin ayırım noktalarını aramak yerine özgün yapılarıyla bir arada diyalog halinde ve uyum içinde hareket etmelerine olanak tanıyan unsurlarına odaklanmanın uluslararası ilişkiler teorilerini gerçek manada evrensel kılmanın yolu olduğunu savunmuştur (Bilgin, 2008; Sil ve Katzenstein, 2010; Hutchings, 2011; Acharya, 2011; Lake, 2011; Lake, 2013, Eun, 2022). Zira Katzenstein’in da ifade ettiği gibi dünya siyasetinin çeşitliliği ve heterojenliği, uluslararası politikanın analizinde teoriye Batı/Batı-Dışı, Merkez/Çevre, Kuzey/Küresel Güney, Batı/Batı Sonrası veya Batı/Geriye Kalan gibi ikili ayrımlara dayanarak bakan alışılmış tercihlerimizden vazgeçmemiz gerekliliğini doğurmuştur (Katzenstein, 2018, s. 389).

Bu çalışmada uluslararası ilişkileri teorilerini Batı veya herhangi bir başka merkezden uzaklaştırma ve bu anlamda teoriyi gerçek manada evrensel kılmanın ancak Batı ile Batı-dışı veya dünyanın geri kalanı arasındaki tarihsel bilgi hareketliliğini dikkate alarak gerçekleştirilebileceği savunulmaktadır. Bilgi, tarih boyunca çeşitli etkileşim yollarıyla (göç, savaş, diplomasi ve benzeri) coğrafyalar, kültürler ve toplumlar arasında hareket etmiştir. Bilginin hareketliliği ilkesini göz önünde bulundurduğumuzda ana akım olarak adlandırılan uluslararası ilişkiler teorilerinin Batılı olmayan deneyimlerden, fikirlerden veya metinlerden etkilendiğini görmek şaşırtıcı olmamaktadır. Timothy Mitchell’in (2002) Batılı olmayan fikirlerin modernizm ve postmodernizm üzerindeki etkisine, Pınar Bilgin’in (2008) liberalizmin Hindistan’daki kökenlerine dair yaptığı araştırmalar, teorinin aslında söylendiği gibi sadece bir coğrafi merkeze, kültüre veya siyasi tarihe ait olmadığını, dünyanın farklı yerlerindeki ve kültürlerindeki fikirlerin hareketinden bağımsız gelişmediğini göstermesi açısından önemlidir. Benzer durumu bugün Batı-dışı teorilerin Batılı fikirlerden etkilenmesinde de görmek mümkündür.

Teorideki Batı-merkezciliği aşmanın önemli yollarından biri yukarıda bahsi geçen bilginin hareketliliğine dair örnekleri çoğaltarak ya da diğer bir ifadeyle Batı-merkezli hegemonik ve dar görüşlü anlatıları yapı bozumuna uğratarak disiplinin aslında söylendiği gibi Batı’nın sadece teori üretmekle geri kalanın ise bu teoriyi test etmekle sorumlu olduğu bir yapıya sahip olmadığını ortaya koymaktır. Sadece teorik olarak değil epistemolojik ve metodolojik olarak da söz konusu bilgi hareketliliğini ortaya koymak,

Acharya'nın "Küresel Uluslararası İlişkiler" (Acharya, 2014) fikri bağlamında hedef olarak çizdiği ve disiplinde son yıllarda çokça ilgi gören "diyalog ve uyum içinde olan evrensel bir teorik birikim inşa etme" çabasına katkı sunacaktır. Bu anlamda çalışmanın temel iddiası, Hint kökenli düşünür ve devlet adamı Kautilya'nın mandala teorisi ile modern realizm arasındaki ilişkinin söz konusu bilgi hareketliliğini ortaya koyma adına önemli bir örnek teşkil ettiğidir.

20. yüzyılın ilk yarısında teori niteliği kazanan realizmin düşünsel temellerine yapılan vurguda Thucydides'den yaklaşık yüzyıl Machiavelli'den ise bin sekiz yüzyıl önce yaşayan ve Kautilya'ya ve fikirlerine yer verilmemesi, Batı-merkezci teorik ve epistemolojik dar görüşlülüğün disiplin üzerindeki sınırlandırmasının önemli göstergelerinden biridir. Oysaki tarihsel bağlamda bakıldığında ve özellikle Hint-İngiliz (sömürge-sömüren) etkileşimi göz önünde bulundurulduğunda Kautilya'nın fikirlerinin Batı'ya göç ettiğini ve hatta Pınar Bilgin'in tabiri ile realizm için "kurucu dış" rolü oynadığını iddia etmek mümkündür. Bu iddiadan hareketle çalışmanın birinci bölümünde Bilgin'den ödünç alınan "kurucu dış" kavramı ile ne ifade edildiği ele alınmaktadır. Çalışmanın ikinci bölümünde öncelikle Kautilya ve eseri Arthaşatra tanıtılmakta ardından Kautilya'nın mandala teorisinde modern realist teorinin kökleri ortaya konmaya çalışılmaktadır. Kautilya'nın günümüz uluslararası ilişkilerindeki yerine dair eleştirel bir değerlendirilmenin ve çözüm önerilerinin yer aldığı sonuç bölümü ile çalışma sonlandırılmaktadır.

Genel olarak uluslararası ilişkiler literatüründe Kautilya ve fikirleri ile ilgili yapılan akademik çalışmalarda Hint kökenli bilim insanlarının ağırlığını görmek mümkündür. Bu çalışmalarda çoğunlukla Kautilya'nın Hint uluslararası ilişkiler düşüncesi içindeki yeri (Sarkar, 1918; Sarkar, 1919; Baipaj, 2003; Zaman, 2007), Batı-dışı teori geliştirme çabalarında nasıl bir rol oynayabileceği (Behera, 2009; Gautam, 2013; Shahi, 2018), uluslararası ilişkilere dair fikirlerinin modern Hindistan dış politikasını anlamlandırmak adına rolü (Misra, 2016; Sethy ve Ranjan, 2022) analiz edilmektedir. Kautilya'nın uluslararası ilişkilere ilişkin fikirlerinin Batı-merkezli ana akım teorilerle ilişkisine değinen çalışmaların (Shahi, 2014; Agarwal, 2021) sayısı ise oldukça azdır. İşin diğer tarafında Batılı bilim insanlarının Kautilya ile ilgili akademik çalışmaları daha az olmakla birlikte bu çalışmalarda kimi zaman Kautilya ile Machiavelli arasında bir kıyaslama yapılmış (Gowen, 1929), kimi zaman Kautilya'ya hakkı teslim edilerek adının başına ilk politik realist sıfatı konmuş (Boesche, 2002), kimi zaman ise Hint siyasetini anlamaya çalışanlar için dış politikaya ilişkin varsayımları analiz edilmiştir (Modelski, 1964; Liebig, 2013). Bu nedenle bu çalışmanın özgünlüğü, Kautilya'nın uluslararası ilişkilere ilişkin düşüncelerini konu edinen literatüre mandala teorisi ile realist teorinin karşılaştırmalı analizini bilginin tarihsel hareketliliği ve kurucu dış kavramsallaştırmalarından hareketle farklı bir perspektiften ele alarak bir katkı sunma çabasından gelmektedir. Bu anlamda çalışmanın temel sınırlılığı, eserinde ekonomiye, kamu yönetimine, iç politikaya, hukuka dair oldukça kapsamlı bilgiler sunan Kautilya'nın sadece uluslararası ilişkiler ve dış politika ile ilgili düşünceleri ile ilgilenilmesidir. Öte yandan Türkçe literatürde de Kautilya'nın eseri Arthaşastra'yı konu edinen iki akademik çalışma bulunmaktadır. Bunlardan biri Arthaşastra'nın tümüne ilişkin analiz sunan bir yüksek lisan teziyken (Küçükler, 2001), diğeri Hindistan'ın Orta Asya politikasını Kautilya'nın dış politikaya ilişkin varsayımları bağlamında ele alan bir uluslararası makaledir (Elik ve Uslu, 2021). Bu nedenle çalışmanın Kautilya ve eseri Arthaşastra ile ilgili Türkçe literatüre de özgün bir teorik katkı sunma çabası taşıdığına söylemek mümkündür.

Kurucu Dış Olarak Batı-Dışı

Uluslararası ilişkiler disiplinindeki Batı hegemonyası ve bu hegemonyadan kaynağını alan hiyerarşik ilişkiler, bize Batı'nın teori üretmekle dünyanın geri kalanını ise Batı'da geliştirilen teorileri test etmekle görevli olduğu bir yapı sunmaktadır. Bu yapıyı çoğulcu, diyalog odaklı ve herhangi bir merkeze sırtını yaslamayan bir hale dönüştürmek adına özellikle 2000'li yıllardan bugüne yoğun bir çaba olsa da güncel akademik çalışmalar Batı-merkezci ve hiyerarşik yapının hala varlığını koruduğuna yönelik önemli veriler ortaya koymaktadır. Örneğin Aydınli ve Erpul tarafından 45 ülkeden 151 uluslararası ilişkiler teorileri dersi müfredatına ilişkin yapılan çalışmada, ana akım uluslararası ilişkilerin teorilerinin küresel düzeyde hakimiyetlerinin devam ettiği ve Batılı olmayan akademisyenlerin dahi Batı-dışı teorileri okutmayı tercih etmediğini ortaya konmuştur (Aydınli ve Erpul, 2021). Uluslararası ilişkilerin hem Batı hem de Batı-dışındaki önemli akademik dergileri üzerine yapılan başka bir çalışmada ise Batı'nın teori geliştirme, dünyanın geri kalanının ise bu teorileri kendi bölgelerine uygulama çerçevesinde şekillenen iş bölümünün devam ettiği ve bu nedenle disiplinindeki hiyerarşik yapının büyük oranda korunduğu ortaya konmuştur (Wemheuer-Vogelaar ve diğerleri, 2022).

Disiplinin daha çoğulcu ve belirli bir merkezi olmayan evrensel bir yapıya kavuşturulmasının gerekliliği küresel çapta onaylansa da Batı-merkezci hegemonik yapının devam etmesi, teoriye Batılı olmayan katkıların görmezden gelinmesi durumunu sürekli kılmaktadır. Öyle ki Batılı olmayan yerel deneyimlerinden, tarihlerden, tarihsel metinlerden geliştirilen teoriler, ortaya çıktıkları bölgelerde dahi yeterli ilgi görmemektedir. Bu nedenle daha fazla yerli ve Batı ile bağlarını koparmış teori geliştirmek, disiplinin daha çoğulcu, kapsayıcı ve dar görüşlülükten uzak bir yapıya kavuşmasını tek başına sağlayamamaktır. Çözümüne katkı sunmak adına atılabilecek en önemli adımlardan biri öncelikle Batılı olmayanın özne konumunun ya da diğer bir ifadeyle failliğinin disiplinle tanınmasını ve kabul görmesini sağlamaktır. Elbette Batı-dışı teorilerin geliştirilmesi bu sürece katkı sunsa da asıl önemli olan Batı ile Batı-dışının, bağlantılı tarihlerinden⁷ hareketle birbirlerini teşkil edecek şekilde içi içe geçtiğini ortaya koymaktır (Bilgin, 2008, s. 5-6). Tarihsel ilişkilere, deneyimlere ve bilgi hareketliğine odaklanmak bugün Batı'daki teorik birikimden koparılmış Batı-dışı yerli teori geliştirme çabalarının problemlerini ortaya koyacağı gibi ana akım uluslararası ilişkiler teorileri içerisinde Batılı olmayan fikir ve düşüncelerin kurucu rolünü ve failliğini de ortaya çıkaracaktır.

Bilgin'e göre Uluslararası İlişkiler akademisyenlerinin disiplinindeki Batı merkezci yapıya meydan okumasının iki yolu bulunmaktadır. Bunlardan ilki, daha fazla Batı-dışı teoriler geliştirmek ve Çin örneğinde olduğu gibi ulusal okullar yaratmaktır (Bilgin, 2020, s. 21). Ancak Dirlik'in de ifade ettiği gibi bu bir meydan okumadan daha ziyade hegemonik bir disiplinle yerel seslerinin duyulması girişimi olmuştur (Dirlik, 2011, s. 149-151). Nitekim Çin merkezli teori geliştirme ve ulusal okul oluşturma çabalarında da görüldüğü gibi disiplinin Batı-merkezci yapısı sadece coğrafi konuma indirgenmekte ve Batı-merkezciliğe dair epistemolojik, metodolojik, ontolojik ve normatif bir sorgulama

⁷ Gurminder K. Bhambra'ya göre bağlantılı tarihler kavramı, fikir, kavram ve teorilerin merkezine Batı'yı oturtan anlayışın karşısına Batılı olmayanın deneyimlerini, tarihini, fikirlerini konumlandırmanın ötesine geçerek bütüncül bir tarih yaklaşımı sunmaktadır. Diğer bir ifadeyle Batı-merkezli anlatıların karşısına Batılı olmayanın özgünlüğünü ve farklılığını değil Batı ile Batı-dışı arasındaki karşılıklı tarihsel etkileşimi ve bu etkileşimin sonucu olarak ortaklaşa inşa edilen kavram, teori ve uygulamaları koymaktadır. Ayrıntılı bilgi için bakınız; Bhambra, 2010, s. 127-143.

yapılmamaktadır (Bilgin, 2020, s. 25-26). Batı-dışı teori geliştirme çabalarında çoğunlukla sunulan şey “siz X’i geliştirdiyse biz de Y’yi geliştirdik” veya “X’i sizden önce geliştirdik” olmakla birlikte disiplinde X’in varsayımları için var olan merkezi ve hegemonik konuma ilişkin sorgulama yapılmamaktadır (Bilgin, 2020, s. 22). Bu nedenle Batı-dışı teori yerel teori geliştirme ve ulusal okullar yaratma çabaları, bilginin tarihsel hareketliliğini ve Doğu ile Batı, Merkez ile Çevre, Kuzey ile Küresel Güney arasındaki bağlantılı tarihleri görmezden gelmekte, disiplindeki Batı-merkezci hegemonik yapıya coğrafi konuma odaklanıp merkezden uzaklaşarak ve yeni yerel teoriler ekleyerek çözüm aramaktadır (Bilgin ve Çapan, 2021, s. 5). Disiplinin normatif, metodolojik, ontolojik ve epistemolojik ön kabullerinin sorgulanmadığı bu çözüm yolu, Batı-merkezciliğin aşılmasına değil sürdürülmesine katkı sunmaktadır (Chen, 2011).

Bilgin’e göre uluslararası ilişkiler disiplinindeki ve özelinde teorilerindeki Batı-merkezci yapıya meydan okumanın ikinci yolu, Batı’ya (merkeze) atfedilen fikirlerin, kavramların, uygulamaların Batı-dışı (çevre) ile birlikte oluşturulduğunu kabul ederek bağlantılı tarihlere ve bilginin Batı’dan Doğu’ya veya Doğu’dan Batı’ya hareketliliğine ilişkin katkı yapmaktır (Bilgin, 2021, s. 13). Bu bize bilgi sistemini sorunsallaştırma ve bu sayede Batı-merkezciliğe sadece coğrafi değil epistemolojik ve ontolojik bir sorun olarak bakma olanağı sağlamaktadır (Bilgin ve Çapan, 2021, s. 5). Edward Said’in ifade ettiği gibi farklı kültürler arasındaki alışveriş, ortak deneyimler ve karşılıklı bağımlılıklar kültür tarihinin tam da kendisidir (Said, 1993, s. 217). Arapların Yunanlardan ve Batı’nın Araplardan ödünç aldığı fikir ve deneyimler hem tarihsel bir gerçeklik hem de evrensel bir normdur (Said, 1993, s. 217). Bu nedenle Batı merkezli ana akım teorilerin Batı-dışı yerel teorilerin gelişimi üzerindeki etkisi ne kadar normal Batılı olmayan deneyim, fikir ve tarihsel metinlerin de bilginin tarihsel hareketliliğinin bir sonucu olarak Batı-merkezci teorileri etkilemiş olması o denli normaldir. Burada problem olan, Batı-merkezci hegemonik bakış açısıyla söz konusu bağlantılı tarihlerden habersiz olmak veya görmezden gelmektir. Bu nedenle Batı-dışındaki deneyim, tarih, fikir ve tarihsel metinlere Batılı ana akım uluslararası ilişkiler teorilerinin kurucu dışı olarak bakmak, disiplini gerçek manada evrensel, çoğulcu ve diyalog odaklı hale getirmeye yönelik önemli bir adım ve Batı-merkezciliğe yönelik ciddi bir meydan okumadır.

Bilgin’e göre kurucu dış kavramının birbiri ile bağlantılı iki anlatısı vardır. Birincisi, Batılı olmayan deneyimler, tarihler, fikirler ve metinler ana akım Batı-merkezci anlatılar tarafından dışarıda bırakıldığı için “dış”tır (Bilgin, 2021, s. 13). Batı’da meydana geldiği iddia edilen gelişmeler aslında bilginin hareketliliği ve bağlantılı tarihler göz önünde bulundurulduğunda Batılı olmayan ile yapılan alışverişlerin sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Ancak bu gerçeklik, Batı’nın ırksal ve düşünsel üstünlük fikri nedeniyle disiplinin gelişim sürecinde sürekli olarak reddedilmiştir. Bu ret edişi sürekli besleyen ise Batı’nın Batı-dışına ilişkin hem maddi hem de kültürel boyutu olan sömürsü (sömüren-sömürge ilişkisi) hem de söz konusu sömür ilişkisine paralel olarak ilerleyen ben/öteki ilişkisi olmuştur. Söz konusu ilişki şeklinde Batı tüm rasyonel, bilimsel ve aydınlanmacı fikirlerin kaynağı olarak konumlandırılırken Batı-dışı mistik, dogmatik ve rasyonaliteden uzak fikirlerin merkezi olarak öteki olarak konumlandırılmış ve dışarıda bırakılmıştır.

Bilgin’e göre kurucu dış kavramının ikinci anlatısı, bağlantılı tarihlere ve bilginin hareketliliğine dikkat çekmektedir. Batı’ya (merkeze) atfedilen düşünceler, fikirler, uygulamalar ve kurumlar aslında Batılı olmayanla (çevreyle) birlikte oluşturulduğu için Batı-merkezci anlatılar üzerinde Batı-dışı deneyim, fikir, tarih ve metinlerin “kurucu”

rolü vardır (Bilgin, 2011, s. 13). Bu kurucu rolün sömüren/sömürülen ilişkisi bağlamında maddi boyutlarına ve ben/öteki ilişkisi bağlamında sosyolojik boyutlarına disiplinde özellikle merkez-çevre teorisi bağlamında yapılan çalışmalarda sıklıkla yer verilmiştir (Bilgin, 2021, s. 15-18). Batılı olmayan toplum ve devletler, sömürü ilişkisine bağlı olarak sunduğu maddi kaynaklarla ve kimlik tanımlamasında kültür ve gelenekleri ile öteki konumuna oturarak Batı'nın ekonomik zenginliğinin artmasına ve kimliğinin inşa edilmesine doğrudan etki etmiş, kurucu dış rolü oynamıştır. Ancak bu çalışmalarda kurucu dış olmanın üçüncü boyutu olan öğrenme boyutu yeteri kadar ilgi görmemiştir. Zira Batılı olmayan toplum ve devletler, maddi sömürü yoluyla veya Batı'nın ben tanımlamasını çizen öteki olarak kurucu dış olsa da hiçbir zaman Batı'ya atfedilen fikirlerin, uygulamaların ve kurumların ortak kurucuları olarak görülmemiştir (Bilgin, 2021, s. 23-24). Diğer bir ifadeyle deneyimlerin ve buna bağlı olarak bilginin tarih boyunca Batı-dışından Batı'ya veya Batı'dan Batı-dışına hareket ettiği görmezden gelinmiş, Batılı olmayan tarih, deneyim ve fikirlerin ana akım teoriler üzerindeki etkisi uluslararası ilişkiler disiplininin gelişimine ilişkin anlatının dışında bırakılmıştır. Bu durum, sömüren/sömürülen ve ben/öteki ilişkisinde de görülen Batı'nın her anlamda üstün olduğu mitinin bir parçasıdır. Batı merkezli bilim anlayışı, tüm olumlu ve yüksek nitelikleri kendinde toplarken Batılı olmayanlara düşen Batı'nın ayak izlerini takip etmek, hegemonyaya ayak uydurmak ve hiyerarşiyi sürdürmek olarak görülmüştür. Oysaki Batı-dışının (çevrenin) kurucu dış rolünü tam anlamıyla değerlendirebilmek için maddi ilişkilerin (sömüren-sömürülen ilişkisinin) ve ben/öteki ilişkisinin ötesine geçip fikirlerin, uygulamaların ve kurumların nasıl ortaklaşa inşa edildiğine de bakmak gerekmektedir (Blaney ve Inayatullah, 2008, s. 667-670). Disiplini daha çoğulcu, evrensel ve diyalog odaklı bir hale getirmenin yollarından biri, çalışmanın sonraki bölümde Kautilya örneği üzerinden yapılmaya çalışıldığı gibi, bilginin tarihsel hareketliliğini ve bağlantılı tarihleri göz önünde bulundurarak Batılı olmayan deneyim, tarih, fikir ve metinlerin Batı merkezli anlatılara ve teorilere katkılarını kazıp gün yüzüne çıkarmaktır.

Bir Antik Dönem Realisti Olarak Kautilya

Batı-dışının gerek sömüren/sömürülen ilişkisi üzerinden maddi kaynaklarla gerekse ben/öteki ilişkisi üzerinden kimliğin tanımlanmasına ilişkin yaptığı sınırlamalarla Batı üzerinde oynadığı kurucu dış rolün en bariz örneklerinden birini Hint tarihi, kültürü, coğrafyası ve toplumu teşkil etmektedir. M.Ö. 4. yüzyılda Antik Makedonya Kralı İskender'in Hint coğrafyasını istilası ile başlayan temaslar, 17. yüzyılda Fransızların, 19. yüzyılda İngilizlerin işgali ile sömürge/sömüren ilişkisi niteliği kazanmıştır. 20. yüzyılın ikinci yarısına kadar devam eden Fransız ve İngiliz sömürgecilik döneminde Hint coğrafyasında sağlanan siyasal kontrol, yer altı ve yer üstü kaynaklarının sömürülüp Batı'ya taşınmasını beraberinde getirmiştir. Her sömüren/sömürge ilişkisinde olduğu gibi sömürenin lehine olan bu ilişki, Fransa ve Büyük Britanya'nın ekonomilerinin güçlenmesine ve bununla paralel olarak askeri ve siyasal başarılarının artmasında önemli rol oynamıştır. Batılı aktörlerin Hint toplumu, kültürü ve coğrafyası ile kurdukları siyasal, ekonomik ve askeri ilişki, kimliğe ilişkin yapılan tanımlamaları da doğrudan etkilemiştir. Edward Said'in ifade ettiği gibi İngilizlerin veya Fransızların konum (sömüren) üstünlüğüne dayanan oryantalist bir bakış açısıyla Hintlileri barbar, mistik, şehvet düşkün, Hindistan'ı ise sırlar ve canavarlarla dolu bir coğrafya olarak ele alması, ben/öteki ilişkisi bağlamında Batılıların rasyonel ve medeni, Batı'nın ise aklın hâkim olduğu bir coğrafya olarak tanımlanmasına katkı sunmuştur (Said, 2013, s. 14-18).

Hindistan coğrafyası, kültürü, tarihi ve toplumunun sömürge/sömüren ve ben/öteki ilişkisine bağlı olarak Batı üzerinde oynadığı kurucu dış rolü, Batı merkezli literatürde olumlu veya olumsuz yönleriyle çokça çalışmaya konu olmuştur. Ancak bu ilişki şekillerinin doğal bir sonucu olarak değerlendirilebilecek bilgi hareketliliği çoğunlukla bilinçli bir yaklaşımla görmezden gelinmiştir. Çalışmanın devamında bu bilgi hareketliliğine ilişkin bir kazı yapılmaya çalışılarak Kautilya'nın fikirlerine ve bu fikirlerin modern realist teoriler ile bağına odaklanılmaktadır.

Kautilya ve Eseri Arthaşāstra

Hint kaynaklarında Çanakya ve Vishnugupta adları ile de anılan Kautilya, M.Ö. 350- M.Ö. 275 yılları arasında yaşadığı tahmin edilen Hint kökenli düşünür ve devlet adamıdır (Küçükler, 2001, s. 11). Hint kökenli tarihçiler nezdinde Kautilya, günümüz Hindistan topraklarında siyasi birliği sağladığı kabul edilen ilk devlet olan Maurya İmparatorluğu'nun (M.Ö. 322- M.Ö. 185) kurulmasında, ilk Maurya kralı Çandragupta'ya verdiği tavsiyeler ve taktiklerle önemli bir rol oynamıştır (Rangarajan, 1992, s. 17). İmparatorluğun kurulmasının ardından kral danışmanlığı görevi yürüten Kautilya, ekonomi, uluslararası ilişkiler ve kamu yönetimi alanlarındaki fikir ve deneyimlerinden hareketle geliştirdiği politikalar sayesinde imparatorluğun hızla güçlenmesine önemli katkı sunmuştur (Boesche, 2003, s. 10-14).

Hint kökenli tarihçiler tarafından Kautilya'nın yazdığı birçok eser olduğu iddia edilmekle birlikte üzerinde görüş birliğine varılan üç eser Çanakyasutralar ve Arthaşāstra'dır (Küçükler, 2001, s. 11). Kautilya'nın Hint tarihinin en önemli eserlerinden biri olarak kabul edilen Arthaşāstra'yı ideal devlet yönetiminin nasıl olması gerektiği konusunda kral Çandragupta'ya tavsiyeler sunma amacıyla Büyük İskender'in Hindistan'ı istilasından sonra M.Ö. 4. yüzyılda kaleme aldığı kabul edilmektedir (Gautam, 2013, s. 7). Hindistan tarihini, toplumsal ve siyasi yapısını anlamak adına oldukça değerli bir eser olan Arthaşāstra, ekonomiden sosyolojiye, uluslararası ilişkilerden eğitime, hukuktan kamu yönetimine birçok alanda somut, kapsamlı ve ayrıntılı tavsiyeler içeren bir eserdir. Zaman'a göre (2006, s. 236) Arthaşāstra'da Hint topraklarında ilk merkezi imparatorluğun kurulmasını sağlayan fikirlerinin altında yatan mantığı açıklamaya odaklanan Kautilya, hükümdarın sahip olduğu toprakları nasıl koruyacağını ve nasıl yeni topraklar ele geçireceğinin ayrıntılı bir tasvirini sunmuştur.

1915 yılında R. Shamasastri tarafından İngilizce'ye ilk çevirisinin kazandırılmasına kadar Arthaşāstra'nın kapsamı ve derinliğinden sadece Hint tarihiyle ilgilenen ve Sanskritçe bilen akademisyen ve araştırmacılar haberdar olmuştur. İlk çevirinin yapılmasının ardından Hint sosyal bilimci Benoy K. Sarkar'ın ABD menşeli akademik dergilerde yayımlanan ve Hindu devlet teorisini, uluslararası ilişkiler teorisini ve siyaset felsefesini konu edinen üç farklı makalesi, Kautilya'nın fikirlerinin ve eseri Arthaşāstra'nın Batı'da tanınması sürecine önemli katkı yapmıştır (Sarkar, 1918; Sarkar, 1919; Sarkar, 1921). İlerleyen yıllarda başta Almanca ve Rusça olmak üzere farklı dillere çevirileri yapılan Arthaşāstra, 1963 yılında R.P. Kangle tarafından 1992 tarihinde ise L.N. Rangarajan tarafından daha anlaşılır ve kapsamlı notlarla İngilizce'ye farklı şekillerde iki kere daha çevrilmiştir.⁸

Kissenger'in "pratik bir eylem kitabı" (2014, s. 195) olarak nitelendirdiği Arthaşāstra'nın

⁸ Bu çalışmada Arthaşāstra'nın 1992 tarihinde L.N. Rangarajan tarafından yapılan çevirisinden yararlanılmıştır.

başta İngilizce olmak üzere diğer dillere çevrilmesi, Kautilya'nın fikirlerinin hem Batılı akademisyenler hem de eseri Batı'ya tanıtma ve kendi özgünlüklerini keşfetme yarışına giren Hint kökenli akademisyenler tarafından akademik anlamda daha fazla çalışılmaya başlamasına neden olmuştur. Literatüre baktığımızda Kautilya ile ilgili söz konusu akademik çalışmaları en genel değerlendirme ile üç grup altında ele almak mümkündür. Bunlardan ilki Kautilya'nın Arthaşāstra'daki düşünce ve stratejilerinin, başta Machiavelli olmak üzere Batılı düşünür ve devlet adamlarının eserlerinde yer verdiği düşünce ve stratejiler ile karşılaştırılmasına dayanmaktadır. Bu karşılaştırmaların ilk örnekleri, Arthaşāstra Prens'den daha eski tarihte yazılan bir eser olmasına rağmen Batı-merkezci bir bakış açısıyla Machiavelli'yi merkeze koyarak yapılmıştır. Örneğin Alman düşünür Max Weber, 1919 tarihli "Meslek Olarak Siyaset" adlı kitabında Kautilya'yı Machiavelli'nin Hint kökenli öncülü olarak nitelemiş ve Arthaşāstra'ya bakıldığında Prens'in zararsız bir eser olduğunu ifade etmiştir (Weber, 2006, s. 111). Benzer şekilde İngiliz oryantalist Herbert Gowen, Kautilya'yı "Hint Machiavelli" olarak nitelendirmiştir (Gowen, 1929). Daha yakın tarihli bir örnekte ise Kissenger, Kautilya'yı güce yaptığı vurgu nedeniyle "'Machiavelli ve Clausewitz'in birleşimi' olarak tanımlamıştır (Kissenger, 2014, s. 194-195). Tamamen Batı-merkezli hegemonik anlatının bir parçası olan bu çalışmalar, Kautilya'nın fikirlerinin modern realist teoriler açısından önemini görmezden gelmiş ve sahiplenmemiştir (Behera, 2009, s. 101).

Batı-dışı teori geliştirme çabalarının arttığı 2000'li yıllarla birlikte Arthaşāstra'da yer alan fikirlerin ve stratejilerin özgünlüğünü ve önemini Batı-merkezci bir anlatının dışında ele almaya çalışan akademik çalışmalar ön plana çıkmıştır. İkinci grup altında yer alan ve Hint kökenli düşünürlerin yaptığı araştırmaların yoğunlukta olduğu bu çalışmalarda, Kautilya'nın fikirleri tamamen yerel ve Batı ile bağlantısı olmayan bir perspektiften ele alınarak günümüz uluslararası ilişkilerine özellikle de Hindistan dış politikasına uyarlanmaya çabalanmıştır (Zaman, 2006; Liebig, 2013; Chaturvedy, 2014; Misra, 2016; Dar, 2021; Sethy ve Ranjan: 2022). Uluslararası ilişkiler disiplinde Batılı olmayan yeni merkezler ve ulusal okullar oluşturma çabasına bilinçli veya bilinçsiz olarak katkı sunan bu çalışmalar, günümüzden yaklaşık 2.400 yıl önce yazılan Arthaşāstra'nın tüm teorik varsayımları ve kavramlarıyla güncelliğini koruduğu yanılmasına düşmüştür. Bu yanılmanın bilinçli bir sonucu olarak küreselleşme, nükleer güç, enerji ve güvenlik, yumuşak güç gibi günümüz uluslararası ilişkilerini ilgilendiren birçok konu görmezden gelinmiştir.

Acharya'nın 2014 yılında gündeme getirdiği Küresel Uluslararası İlişkiler fikrinin uluslararası ilişkiler disiplinde daha fazla tartışılmaya ve ele alınmaya başlaması ile birlikte dünyanın farklı toplum, kültür ve coğrafyalarındaki teorik ve kavramsal birikimin diyalog yoluyla ortak bir çatı altında toplanması ve merkezlessiz bir disiplin yaratılması arayışları, Kautilya'ya ilişkin yapılan akademik çalışmaları da etkilemiştir. Üçüncü grup altında ele aldığımız bu çalışmalar, hem Kautilya'nın fikirlerini Batı-merkezci anlatıların dışında bırakan hegemonik söylemlere hem de tamamen yerelleştiren ve etkileşimsiz kılan Batı-dışı alternatif söylemlere alternatif bir yaklaşım üretmiştir. Örneğin Shahi, Kautilya'nın fikirlerinin realist ve konstrüktivist teoriyle ilişkisini (Shahi, 2014) ve Batılı anlatıları nasıl etkilediğini (Shahi, 2018) inceleyerek, bir anlamda bilginin hareketliliğini ortaya koymuştur. Bu çalışmada da benzer bir yaklaşım benimsenmiş ve Hobbes'tan, Machiavelli'den Morgenthau'dan ve Waltz'dan yüzlerce yıl önce yaşamış Kautilya'nın modern realist teoriler üzerindeki kurucu dış rolü ele alınmaya çalışılmıştır. Bu kapsamdan hareketle çalışmanın devamında Kautilya'nın

devletler arası ilişkilere ilişkin düşünceleri ve bunların modern realist teorilerle ilişkisi incelenmektedir.

Kautilya'nın Mandala Teorisi ve Modern Realizm

Roger Boesche tarafından "ilk büyük politik realist" (2002, s. 1) olarak adlandırılan Kautilya, Arthaşāstra'da devletler arası ilişkilere dair oldukça kapsamlı ve detaylı düşünceler ve stratejiler sunmuştur. Zira Arthaşāstra'nın "Gizli Faaliyetler", "Dış Politika", "Savunma ve Savaş" bölümleri doğrudan, "Devlet, Devletin Temel Unsurları ve Bunlara Yönelik Tehditler" ve "Kral" bölümleri ise dolaylı olarak devletler arası ilişkilere ilişkin kapsamlı analizler sunmaktadır. Çünkü Kautilya'ya göre "bir devletin refahı, izlediği aktif dış politikaya bağlıdır." (Rangarajan, 1992, s. 541).

Kautilya'nın devletler arası ilişkilere ilişkin düşüncelerinin merkezinde mandala teorisi bulunmaktadır. Sanskritçe'de çember anlamına gelen mandala, Hint felsefesinde bir merkez ve onun etrafında çizilen daire ve sembollerin bütünlüğünü ifade etmektedir. Kautilya'nın mandala teorisi ise merkezinde Kautilya'nın fatih olarak tanımladığı kralın devleti yer almaktadır.⁹ Belirtmek gerekir ki Kautilya'nın merkeze koyduğu devlet, onun yaşadığı dönemde hüküm süren belirli bir devlet değil, kavramsal bir tanımlamadır. Diğer bir ifadeyle Kautilya deneyimlerinden hareketle başarılı, müreffeh, içeride ve dışarıda güçlü bir devlet inşa etmek için kralın yapması gerekenleri işaret etmiştir. Dolayısıyla bu devletin müttefikleri ve düşmanları da kavramsal bir tanımlamaya işaret etmektedir. Bu anlamda Kautilya'nın ortaya koyduğu varsayımlar teorik bir çerçevenin parçasıdır.

Kautilya, mandala teorisinin merkezine *vijigishu* yani yeni fetihleri ve güçlü olmayı arzu eden kralı ve devletini koymaktadır. *Vijigishu*'nun devletine komşu olan devletler ilk çemberi oluşturur ve bu devletlerin kralları *ari* yani düşmandır. *Ari*'nin komşusu olan devletlerin kralı onun düşmanı olmakla birlikte *vijigishu* için *mitra* yani müttefiklerdir. *Mitra*'nın komşusu *ari-mitra* yani düşmanın müttefikleri olan krallardır. Onun etrafında da *mitra-mitra* yani müttefikin dostu olan krallar vardır. Onun etrafı ise *ari-mitra-mitra* yani düşmanın müttefikinin dostu olan krallar ile çevrilidir. "Düşmanının düşmanı dostumdur" söyleminin vücut bulmuş hali olan Kautilya'nın mandala teorisinde ayrıca *madhyama* (orta kral) ve *udhasina* (tarafsız kral) olmak üzere iki tip aktör daha bulunmaktadır. Orta kral, *vijigishu* ile *ari*'nin topraklarının arasında kalan devletin sahibidir ve her ikisi ile de komşudur. Hem *vijigishu* ve *ari*'ye yardım edebilecek hem de tek yakaladığında onların topraklarını ele geçirebilecek kadar güçlüdür. Tarafsız kral ise *vijigishu*, *ari* ve *madhyama*'nın devletleri ile sınırı olmayan ve bu anlamda çatışma alanının tamamen dışında olan devletin kralıdır. Her üçünden de güçlüdür. İsteddiği zaman onlara yardım edebilir ve ayrıca tek başlarına kaldıklarında onları yok edebilir (Rangarajan, 1992, s. 555-563).

Kautilya'nın devletler arası ilişkilere yüklediği anlam, yukarıda adı geçen aktörler arasındaki güç ve çıkar mücadelesidir. Çünkü her kral, kendi bulunduğu noktadan hareketle mandala teorisinin merkezinde yer alabilmektedir. Dolayısıyla her kral, teorik

⁹ Kautilya'nın devletler arası ilişkilere ilişkin değerlendirmelerini ve düşüncelerini devlet kavramı üzerinden değil kral kavramı üzerinden ifade etmiştir. Bunun nedeni Kautilyacı görüşe göre kral devletin tüm unsurlarını kapsamasıdır. Bir devletin güçlenmesinde veya zayıflamasında, iç veya dış politikasında temel rolü kral oynamaktadır. Bu nedenle Arthaşāstra'da "kralın çıkarları" diye ifade ettiği şey aslında bugün ki manasıyla devletin çıkarlarıdır (Rangarajan, 1992, s. 542).

olarak yeni yerleri fethetmeyi ve güçlü olmayı arzulayan *vijigishu'*dur. *Vijigishu'*nun yayılcı bir dış politika izleyip yeni yerler fethedebilmesi, devletin gücü ile doğru orantılıdır. Bu nedenle kral önce devletin gücünü arttırmalı ve iyi işleyen bir devlet yaratmalıdır. Kautilya'ya göre bunu başarmanın yolu devletin yedi temel unsuru olarak tanımladığı kral, bakanlar, üzerinde yaşanan toprak, şehirler, hazine, ordu ve müttefikler arasında tam bir koordinasyon sağlamaktır (Rangarajan, 1992, s. 119-121). Kral, bu yedi unsur arasındaki koordinasyonu başarı ile sağladığında, onların gücünü arttırdığında ve onları zayıflatacak potansiyel tehlikelere karşı önlemlerini aldığında topraklarını genişletmek için yayılcı bir politikaya yönelebilir (Rangarajan, 1992, s. 117).

Kautilya'nın devletler arası ilişkilerinde dış politikanın temel amacı her zaman güç elde etmek ve çıkarlarını korumaktır. Kautilya'ya göre kralın bu amaca ulaşması için aklından çıkarmaması gereken ilkeler şunlardır; i) bir kral devletin unsurlarını güçlendirecek, fetih seferlerine çıkabilmek için kaynaklarını arttıracak, ii) komşusu olan düşmanı ve onun müttefiklerini etkisiz hale getirecek, iii) kendisine yardım edenleri dost olarak kabul edecek, iv) her zaman tedbirli olacak, v) savaş yerine barışı tercih edecek, vi) hem zaferde hem de mağlubiyette adil davranacak (Rangarajan, 1992, s. 546). Kautilya'ya göre kral söz konusu ilkeler bağlamında farklı dış politika yöntemleri izleyebilmektedir. Bunlar;

1. *Samdhi* (barış yapmak): Belirli koşullar altında anlaşma yapmaktır. Bir kral kendisini düşmana göre daha zayıf gördüğünde barış yapabilir.
2. *Vigraha* (savaş yapmak): Düşmanından üstün olan kral, onunla savaşacaktır.
3. *Asana* (sessiz/nötr kalmak): Bir kral ne kendinin ne de düşmanının galip gelebileceğini anladığında sessiz kalacaktır.
4. *Yana* (savaşa hazırlanmak/saldırmak): Gücünü arttırarak savaşa hazırlanmaktır. Özel avantajlar elde eden kral, sessiz kalmayı bırakıp düşmanına saldırabilir.
5. *Samsraya* (müttefik veya koruma aramak): Gücü azalan kral, ya yardım ya da başka bir kralın korumasını isteyecektir.
6. *Dvaidhibhava* (ikili politika): Bir kralla barış yaparken diğer kralla savaşmaktır. Sadece bir müttefikin yardımıyla amacına ulaşabilecek kral, ikili politika uygular (Rangarajan, 1992, s. 548-549, 563-579).

Kautilya'nın dış politikaya ilişkin sunduğu tüm bu yöntemlerin özünde güç olgusu vardır. Bir kralın güçlü olması veya olmaması, onun diğer krallarla olan ilişkisinin şeklini ve çıkarlarını maksimize etmek için izleyeceği yolu doğrudan belirlemektedir. Öyle ki Kautilya, güçlü bir kralın onunla eşit derecede güce sahip, ondan güçsüz veya daha güçlü bir kralla nasıl hangi koşullarda savaş veya barış yapacağını detaylı olarak ifade etmiştir (Rangarajan, 1992, s. 564-566). Ayrıca anlaşmalardan elde edilecek kazanımların, devletin gücüne bağlı olarak değişeceğini savunmuştur (Rangarajan, 1992, s. 580-595). Bu anlamda güç Kautilya için dış politikayı şekillendiren temel unsurdur. Bir kral her zaman ve her koşulda gücünü arttırmaya ve bu sayede halkının ve kendisinin mutluluğunu çoğaltmaya çalışmalıdır (Rangarajan, 1992, s. 559). Tüm unsurlarıyla güçlü olan bir devlet kralın adil yönetimi ile birleşince, halkın refahı ve mutluluğu artacaktır. Refah içinde ve mutlu olan halk, isyan veya diğer krallarla işbirliği yapma gibi arayışlara yönelmez.

Devletin içinde sağlanan bu refah ve mutluluk ortamı, kralın yayılmacı politikalarına sağlam bir dayanak sağlamaktadır (Modelski, 1964, s. 551). Bu anlamda Kautilyacı devlet anlayışında gücün iç ve dış politika üzerinde zincirleme bir etkisi olduğunu söylemek mümkündür.

Arthaşāstra'nın neredeyse tamamında güç kavramına vurgu olmakla birlikte, Kautilya'nın dış politikaya ilişkin düşüncelerini ifade ettiği kısımda özel bir vurgu bulunmaktadır. Kautilya, devletin bekası ve yayılmacı politikalar izleyebilmesi adına devletin yedi temel unsurundan ikisi olan hazinenin (ekonomik gücün) ve ordunun (askeri gücün) özel bir önem atfetse de gücün bileşenlerini bununla sınırlamamış ve kapsamlı bir güç tanımı ortaya koymuştur. Kautilya'ya göre bir kral için içeride ve dışarıda başarıyı getiren temel unsur olan gücün üç temel bileşeni vardır. Bunlar; i) müzakere yapmayı ve stratejik düşünmeyi sağlayan akıl gücü, ii) zengin bir hazine ve güçlü bir ordu, iii) cesaret ve kararlılık gücüdür (Rangarajan, 1992, s. 559-560). Eğer kral, bu üç güç bileşenine düşmanlarından ve düşmanlarının müttefiklerinden daha fazla sahipse hem içeride hem de dışarıda düşmanlara karşı daha başarılı olur (Rangarajan, 1992, s. 559). Kautilya temelde gücün akli, fiziksel ve psikolojik olarak tanımlayabileceğimiz üç bileşenine yoğunlaşsa da aslında güç tanımlamasını bununla sınırlı tutmamaktadır. Arthaşāstra'da "Gizli Faaliyetler" adlı bölümde hem ülke içinde hem de düşman ve müttefik topraklarda her an istihbarat sağlayan başarılı casusların bulunmasını, devletin hem güçlenmesine katkı sunacağını hem de gücünün önemli bir göstergesi olduğunu savunmaktadır (Rangarajan, 1992, s. 498-540). Düşman ve müttefik devletlere gönderilen casuslar, görev yaptıkları devletlerde sadece istihbarat toplamakla kalmamakta aynı zamanda düşman devletin baş görevlileri ve halkı arasında kendi devletine sempati duyulmasını sağlayacak faaliyetlerde bulunmakta ve hatta kuruluşlar kurmaktadır (Rangarajan, 1992, s. 506-507).

Kautilya'nın gerek savaşa hazırlık aşamasında gerek savaşta gerek müzakerelerde gerekse anlaşmalarda vurgu yaptığı temel kavram güçtür. Eğer bir kral devletin tüm unsurlarıyla birlikte düşman kraldan güçlüyse, onu savaşta yenebilir, barış görüşmelerini kendi istekleri doğrultusunda yürütebilir ve devletin çıkarlarını maksimize edecek bir anlaşma imzalanmasını sağlayabilir. Kralın devleti düşman devletten zayıfsa bunun tam tersi durum geçerlidir. Eğer kralın devletin gücü ile düşman devletlerin gücü eşitse anlaşma her iki tarafında çıkarlarını gözeten ve birbirleri ile çatışmaya girme ihtimalini düşüren bir nitelik taşımaktadır. (Rangarajan, 1992, s. 580-587). Kautilya'ya göre bir kral stratejik olarak düşman krallarla savaşa girmeme ve çatışmama stratejisi izleyebilmektedir. Bu stratejideki amaç, devletin tüm unsurlarını güçlendirip yayılma politikasına doğru zamanda yönelmek için zaman kazanmaktır. Kautilya'ya göre doğru zaman gelene kadar düşman ile çatışmaya girilmesini engelleyecek dört strateji vardır. Bunlar; i) *sama*: ortak çıkarlar, kan bağına vurgu yaparak veya düşman kralı överek uzlaşıcı bir tavır sergilemek, ii) *dana*: ödül ve hediyeler vererek düşman kralı sakinleştirmek, iii) *bheda*: düşman krallar arasına nifak tohumları ekmek, iv) *danda*: güçlenen düşmanın daha da güçlenmesini önlemek için güç kullanmak, savaşmak (Rangarajan, 1992, s. 113-115). Kautilya çatışmalarla başa çıkmak veya olası bir çatışmanın daha da büyümesini önlemek için bu yöntemlerin tek tek veya bir arada kullanılabileceğini ifade etmiştir.

Kautilya'ya göre bir devletin dış politikada hangi yöntemi kullanacağını belirleyen temel faktör çıkardır. Kral, devletin çıkarı neyi gerektiriyorsa ve neden daha fazla kazanç elde

edecekse o doğrultuda bir politika izlemelidir. Kautilya'ya göre bir kralın yayılmacı bir dış politika izlemesinin amacı, kendi gücünü en üst seviyeye çıkararak diğer krallardan üstün konumda olmak ve kendi topraklarında refahı sürekli kılacak kaynaklara ulaşmaktır. Bu anlamda Kautilya için yayılma ve savaşın amacı, diğer devletlerden daha üstün olmasını sağlayacak en fazla kazancı elde etmektir. Ancak Kautilya'ya göre bazı durumlarda devletler arası ilişkilerin yapısı ve devletin gücü göz önünde bulundurulduğunda, diğer krallarla işbirliği yapılarak daha az kazanca razı olmak o günün koşullarında kralın ve devletin çıkarına olabilmektedir. Kautilya'ya göre burada kral için önemli olan stratejik bir hamlede bulunarak gelecekteki daha fazla kazanç ve çıkar için bugünün küçük kazançlarını kabul ediyor olmasıdır (Rangarajan, 1992, s. 594).

Kautilya'nın mandala teorisi çerçevesinde devletler arası ilişkiler ve dış politikaya ilişkin ortaya koyduğu fikir ve stratejilerin, uluslararası ilişkiler disiplini akademisyenlerine ve öğrencilerine tanıdık geleceğini söylemek mümkündür. Zira Kautilya'nın ortaya koyduğu fikir, kavram ve stratejiler, klasik realizm, neorealizm, neoklasik realizm, savunmacı realizm ve saldırgan realizm gibi modern realist teorilerin varsayımlarını andırmakta ve çağrıştırmaktadır. Örneğin Kautilya, gücü hem klasik realist Morgenthau gibi herhangi bir politikanın öncelikli amacı (1946, s. 195) hem de neorealist Waltz gibi güvenliği sağlamanın başlıca aracı (Waltz, 1979, s. 126) olarak ele almıştır. Öte yandan Kautilya, realist teorilerin tümünde olduğu gibi gücün askeri boyutuna özel bir önem atfetmekle birlikte diğer boyutlarını da görmezden gelmemiştir. Bu anlamda gücü askeri, ekonomik kapasite gibi nicel, ulusal moral ve karakter gibi nitel ve liderin özellikleri ve imajı gibi ölçülemeyen boyutlarıyla ele alan Morgenthau ile önemli benzerlikler göstermektedir (Morgenthau, 1949, s. 80-109). Ayrıca Kautilya'nın casuslar ve çeşitli kuruluşlar üzerinden diğer devletlerde gösterilen imaj faaliyetlerini devletin gücünün bir boyutu olarak ele alması, "neoliberalizm kadar realist yaklaşımlara da uygun olan" (Nye, 2010, s. 219) yumuşak güç kavramının içeriği ile önemli benzerlikler göstermektedir.

Kautilya'ya göre devletler arası ilişkiler çemberi (mandala), *matsya-nyaya* (büyük balık küçük balığı yer) kanuna göre işlemekte ve her devlet gücünü ve çıkarını en üst düzeye çıkarmak adına dış politika izlemektedir (Rangarajan, 1992, s. 108). Bu anlamda Kautilya'da tıpkı Waltz gibi uluslararası sistemin (mandalanın) düzenleyici ilkesinin anarşi olduğunu ifade etmektedir (Waltz, 1979). Kautilya'ya göre mandalada düzenin olmasını sağlayan şey, bir kralın düşmanlar karşısında galip gelemeyeceğini düşünmesi, gücünün az olduğunu fark ederek arttırma çabası içinde olması, daha güçlü kraldan işgal tehdidi algılaması, daha güçlü kralın yardımını araması, kısa vadede kendisi için daha kazançlı olacağını düşünerek barış araması gibi nedenlerle yayılmacı bir politikayı tercih etmeyerek karışmama politikası izlemesidir (Rangarajan, 1992, s. 563-575). Kautilya'ya göre karışmama politikası krallar arasında güven ortamı inşa etmenin bir yolu olmakla birlikte amacı, devletin var olan kazanımlarını korumak ve yayılmacı politikalar için uygun koşulların oluşmasını beklerken saldırı tehdidini en aza indirmektir (Rangarajan, 1992, s. 546). Bu anlamda Kautilya, neorealist düşünürlerden çok önce anarşik uluslararası sistemde düzenin olmasını sağlayan mekanizmanın "güç dengesi" olduğunu ifade etmiştir. Tıpkı Waltz gibi (1979, s. 118) Kautilya'da bir kralın askeri ve ekonomik gücü arttırma gibi dahili ve müttefikler elde etme, düşmanın müttefiklerini yanına çekme gibi harici çabalarının uluslararası sistemde (mandalada) bir denge ortaya çıkaracağını belirtmiştir.

Klasik realizmin önemli düşünürlerinden olan Morgenthau'nun uluslararası sistemdeki güç dengesini korumak adına önerdiği stratejiler, Kautilya'nın düşman ile çatışmaya

girilmesini önleme ya da bir diğer ifadeyle var olan güç dengesinin korunması sağlama adına önerdiği yöntemlerle önemli benzerlikler göstermektedir. Morgenthau'nun önerdiği (1949, s. 134-142) "tazminat/mükafat verme", "silahlanma", "ittifaklar kurma", "böl ve yönet" stratejileri yine aynı sırayla Kautilya'nın *dana*, *danda*, *sama* ve *bheda* yöntemleri ile neredeyse bire bir benzerlik göstermektedir. Hint kökenli uluslararası ilişkiler uzmanı J. Bandyopadhyaya'ya göre Morgenthau'nun klasik realizme ilişkin düşüncelerinde Kautilya'dan etkilenmiş olabileceğine dair birçok işaret bulunmaktadır (Bandyopadhyaya, 1993). Ancak Morgenthau çalışmalarında bu etkiyi gösterecek hiçbir açıklama yapmadığı gibi Kautilya'ya da hiç referans göstermemiştir.

Kautilya'nın dış politika yaklaşımında bir devlet her zaman gücünü en üst seviyeye çıkarmak ve diğer devletlerden daha üstün olmak için hareket eder. Bu nedenle diğer devletlerin ne elde ettiğinden çok kendisinin onlardan nasıl daha fazlasını elde edeceğine bakmaktadır. Çünkü her devlet daha fazla güç ve toprak elde etme peşinde olduğu için uluslararası politikada hiçbir müttefiklik ve barış kalıcı değildir. Bu anlamda Kautilya'nın düşünceleri ile devletlerin uluslararası sistemde göreceli kazançlarına vurgu yapan neorealistlerin varsayımları arasında örtüşme olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü neorealistlerde tıpkı Kautilya gibi uluslararası sistemin anarşik yapısının devletlerin göreceli kazançlara yoğunlaşması noktasında güdülediğini ve bu durumun işbirliğini zora soktuğunu savunmaktadır (Baylis, 2008, s. 75). Neorealistlerde tıpkı Kautilya gibi bugünün dostunun yarının düşmanı olabileceğini ve bu nedenle devlet adamının en kötü olasılıkları hesaba katarak kazancını maksimize etme yönünde bir politika sergilediğini savunmaktadır (Grieco, 1988). Burada Kautilya adına istisnai bir durum kimi durumlarda bugünün küçük kazançları için geleceğin büyük kazançlarından vazgeçilebilmesidir. Diğer bir ifadeyle devlet kendi gücündeki eksiklikleri ve düşmanlarından gelen tehditleri göz önünde bulundurarak düşmanından diğer devletlere göre daha az kazançlı çıkabileceği bir stratejik işbirliği yapabilmektedir (Rangarajan, 1992, s. 594). Bu da bizi neoliberallerin savunduğu ve aynı zamanda savunmacı realistlerin kimi koşullarda mümkün gördüğü mutlak çıkar kavramına götürmektedir. Çünkü Waltz'ın da ifade ettiği gibi devletlerin öncelikli olarak güçlerini değil güvenlikleri maksimize etme arayışı ve güç dengesini koruma çabası, ortak bir çıkar etrafında buluşup uluslararası sistemin dengesini koruyabilecekleri bir işbirliğine yönelmelerine neden olabilir (Waltz, 1979, s. 126). Burada devletler, güvenliğin sağlanması ortak çıkarı etrafında birleştiği için saldırgan bir dış politika yerine itidalli bir dış politika izleyerek mutlak kazançlarına odaklanabilmektedir.

Kautilya'nın düşünceleri ile modern realist teorilerin arasındaki benzerliklere dair birçok başka örnek vermek mümkündür. Örneğin devletler arası ilişkileri etkileyen bir iç unsur olarak kralın niteliklerini ele alması, devletlerin anarşik uluslararası sistemdeki belirli davranış kalıplarını devlet adamı seviyesindeki iç yapıdan kaynaklı etkilerle açıklayan neoklasik realizm ile kimi noktalarda benzeşmektedir. Öte yandan Biltekin'in de ifade ettiği gibi Kautilya'nın mandala teorisi kapsamında belirlediği altı dış politika yönteminden *samdhi*; hegemonik istikrar teorisi ve ardıncılığın (*bandwagoning*), *vigraha* ve *yana*; saldırgan realizm ve aşırı yayılmacılığın, *asana*; savunmacı realizmin, *samsraya*; ittifaklar teorisi ve güvenlik rejimlerinin, *dvaidhibhava*; denge siyasetinin kimi varsayımları ile benzerlikler göstermektedir (Biltekin, 2015, s. 548). Bu anlamda Kautilya'nın devletler arası ilişkilere dair günümüzden yaklaşık 2.400 yıl önce kaleme aldığı düşüncelerini ve mandala teorisini, modern realist teorilerin eklektik bir yapı sergileyen öncülü olarak değerlendirmek mümkündür.

Sonuç

2000'li yıllarla birlikte ortaya çıkan akademik çalışmalara paralel olarak uluslararası ilişkiler disiplininde Batı-merkezli teorilerin hegemonyasından kurtulması, Batı-dışı teorilere daha fazla yer açılması, diyalog odaklı çoğulcu bir teorik yapı yaratılması noktasında genel bir uzlaşımın oluştuğunu söylemek mümkündür. Ancak düşünsel düzeyde oldukça makul ve anlaşılır olan bu uzlaşımın pratiğe nasıl geçirileceği önemli problemlerle karşılaşmaya devam etmektedir. Zira son yıllarda yapılan akademik çalışmalarda görülebileceği gibi (Aydınlı ve Erpul, 2021; Wemheuer-Vogelaar ve diğerleri, 2022) Batılı ana akım teoriler, sadece Batı'da değil Batı dışında da akademik müfredatlar ve dergiler üzerindeki baskın konumunu korumakta, Batı-dışı teori geliştirme girişimlerinde var olan artışa rağmen bu girişimler disiplin içinde kendine yer bulamamaktadır. Öte yandan özellikle Çin ve Hindistan'da yoğunlaşan Batı-dışı yerel ve özgün teori geliştirme girişimlerinin, Cox'un (1981, s. 128) "teori her zaman biri ve bir amaç içindir" varsayımını doğrular bir tutumla sadece söz konusu devletlerin uluslararası politikadaki yükselişini ve rolünü açıklamaya yoğunlaşması, disiplinde çoğulculuğa değil dar görüşlü yeni merkezci birikimlerin ortaya çıkmasına katkı sunmaktadır. Bunun en önemli örneklerinden biri Kautilya'nın mandala teorisinden yararlanan Hint kökenli akademisyenlerin neredeyse tamamının bu teoriyi Hindistan dış politikası dışında bir örneğe uygulamamasıdır. Ayrıca Batı-dışında ortaya çıkan bu yeni ve dar görüşlü merkezlerde oluşan yerel ve özgün teorik birikim, tarihsel sömürge/sömüren ve ben/öteki ilişkisinin yarattığı hiyerarşik yapının etkisiyle Batı-merkezci anlatılarla aralarına mesafe koymayı tercih etmektedir. Oysaki bu çalışmada da ifade edildiği üzere Batı ile Batılı olmayan arasında sömüren/sömürge ve ben/öteki ilişkisinin ötesine geçip fikirlerin, kurumların ve uygulamaların, nasıl ortak inşa edildiğini kazıp çıkarmak gerekmektedir.

Fikirlerin, kurumların ve uygulamaların nasıl ortak inşa edildiğini kazıp ortaya çıkarmak, tıpkı Kautilya örneğinde olduğu gibi Batı-merkezli anlatılar içinde Batılı olmayan deneyim, kültür ve tarihsel metinlerin oynadığı kurucu dış rolünü görebilmemiz açısından önemlidir. Bu rolü görmek ise Kautilya ve benzeri Batılı olmayan düşünürlerin ana akım teoriler içinde düşünceleri ile zaten var olduğunu göstererek dar görüşlü ve hegemonik Batı merkezli anlatıların yeniden inşa edilmesine katkı sunacaktır. Ayrıca Hint kökenli akademisyenlerin, Kautilya'nın fikirlerini tarihsel bağlamından tamamen kopararak her yönüyle bugüne uyarlaması şeklindeki hatalı yaklaşımın yeniden gözden geçirilmesine olanak tanıyacaktır.

Kautilya'nın fikir ve stratejilerinin kurucu dış rolünü kazıp gün yüzüne çıkarma noktasında kuşkusuz ki en önemli rol Hint kökenli uluslararası ilişkiler akademisyenlerine düşmektedir. Onların Kautilya'yı günümüze taşıma noktasında sergilediği çabanın sadece Hint coğrafyasındaki gelişmeleri açıklama çabası ile sınırlı kalması, Kautilya'nın uluslararası ilişkiler ile ilgili düşüncelerinin ve stratejilerinin günümüzde sınırlı bir karşılığı olduğuna yönelik algıyı beslemektedir. Burada en önemli sorun, bu algının sadece Batı'da değil Hindistan başta olmak üzere Batı-dışı coğrafyalara da yerleşmiş olmasıdır. Bu algıyı yıkmanın en önemli yolu, bilginin gerek sömürge/sömüren gerekse ben/öteki ilişkisi üzerinden tarihsel anlamda hareket ettiğini göz önünde bulundurarak Kautilya'nın modern realizm üzerindeki görmezden gelinen etkisini görünür hale getirmektedir. Kautilya'nın uluslararası ilişkilere dair fikir ve stratejilerini günümüze taşıyabilmek için; i) başta Hint coğrafyasında olmak üzere

uluslararası ilişkiler teorileri müfredatlarında Kautilya ve modern realizm arasındaki ilişkiye daha fazla yer vermek, ii) Kautilya'nın modern realist teori üzerindeki etkisini göz önünde bulundurarak çalışma alanını Hint coğrafyasının ötesine geçirecek akademik çalışmalar üretmek oldukça önemlidir. Zira disiplindeki teorik birikimi daha çoğulcu ve evrensel kılmanın temel yolu, birbirinden kopuk disiplin merkezleri inşa etmekten değil Batı ve Batı-dışının tarihsel etkileşiminden doğan ortak kurum, fikir ve uygulamaları kazıp gün yüzüne çıkarmaktan geçmektedir.

Değerlendirme	İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme
Etik Beyan	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.
Benzerlik Taraması	Yapıldı – İthenticate
Etik Bildirim	itobiad@itobiad.com
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman	Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.

Peer-Review	Double anonymized - Two External
Ethical Statement	It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.
Plagiarism Checks	Yes - İthenticate
Conflicts of Interest	The author(s) has no conflict of interest to declare.
Complaints	itobiad@itobiad.com
Grant Support	The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.

Kaynakça / References

- Acharya, A. ve Buzan, B. (2007). Why is there no non-Western international relations theory? an introduction. *International Relations Of The Asia-Pacific*, 7 (3), 287-312.
- Acharya, A. (2011). Dialogue and discovery: In search of international relations theories beyond the West, *Millennium: Journal Of International Studies*, 39 (3), 619-637.
- Acharya, A. (2014). Global international relations (IR) and regional worlds: A new agenda for international studies, *International Studies Quarterly*, 58 (4), 647-659.
- Acharya, A. (2016). Advancing global IR: Challenges, contentions, and contributions. *International Studies Review*, 18 (1), 4-15.
- Agarwal, A. (2021). Going beyond the add-and-stir critique: Tracing the hybrid masculinist legacies of the performative state. *Uluslararası İlişkiler*, 18 (70), 63-83.
- Alker, H. ve Biersteker, T. (1984). The dialectics of world order: Notes for a future archeologist of international savoir faire. *International Studies Quarterly*, 28 (2), 121-142.
- Andrews, N. (2020). International relations (ir) pedagogy, dialogue and diversity: Taking the ir course syllabus seriously. *All Azimuth*, 9 (2), 267-281.
- Aydınlı, E. ve Mathews, J. (2000). Are the core and the periphery irreconcilable? The curious world of publishing in contemporary international relations. *International Studies Perspectives*, 1 (3), 289-303.
- Aydınlı, E. ve Erpul, O. (2021). The false promise of global IR: exposing the paradox of dependent development. *International Theory*, 1-41.
- Babones, S. (2020), From Tianxia to Tianxia: The generalization of a concept, *Chinese Political Science Review*, 5 (2), 131-147.
- Baipaj, K. (2003). Indian conceptions of order and justice: Nehruvian, Gandhian, Hindutva, and neo-liberal. R. Foot, J. Gaddis ve A. Hurrell (Yay. haz.). *Order and justice in international relations* içinde (s. 236-261). Oxford: Oxford University Press.
- Bandyopadhyaya, J. (1993). *A general theory of international relations*. New Delhi: Allied Publishers.
- Baylis, J. (2008). Uluslararası ilişkilerde güvenlik kuramı. *Uluslararası İlişkiler*, 5 (18), 69-85.
- Behera, N. C. (2007). Re-imagining ir in India. *International Relations of the Asia Pacific*, 7 (3), 341-68.
- Behera N. C. (2009). Re-imagining ir in India. A. Acharya ve B. Buzan (Yay. haz.). *Non-Western international relations theory: perspectives on and beyond Asia* içinde (s. 92-116). New York: Routledge
- Bhambra, G. K. (2010). Historical sociology, international relations and connected histories. *Cambridge Review of International Affairs* 23 (1), 127-143.
- Bilgin, P. (2008). Thinking past Western ir. *Third World Quarterly*, 29 (1), 5-23.
- Bilgin, P. (2020). Opening up international relations, or: how I learned to stop worrying

and love non-Western ir. S. C. Roach (Yay. haz.). *Handbook of Critical International Relations* içinde (s. 12-28). London: Edward Elgar Publishing.

Bilgin, P. (2021). How not to globalise ir: 'centre' and 'periphery' as constitutive of 'the international'. *Uluslararası İlişkiler*, 18 (70), 13-27.

Bilgin, P. ve Çapan, Z. G. (2021). Introduction to the special issue regional international relations and global worlds: globalising international relations. *Uluslararası İlişkiler*, 18 (70), 1-11.

Biltekin, G. (2015). Özgün teori inşası ve Batı-dışı uluslararası ilişkiler teorileri. R. Gözen (Yay. haz.). *Uluslararası ilişkiler teorileri içinde* (s. 517-564). İstanbul: İletişim Yayınları.

Blaney, D. L. ve Inayatullah, N. (2008). International relations from below. C. Reus-Smit ve D. Snidal (Yay. haz.). *The Oxford handbook of international relations* içinde (s. 663-674). Oxford: Oxford University Press.

Boesche, R. (2002). *The First great political realist Kautilya and his Arthashastra*. Oxford: Lexington Books.

Boesche, R. (2003). Kautilya's Atrhasastra on war and diplomacy in Ancient India. *The Journal of Military History*, (67) 1, 9-38.

Breuning, M., Bredehoft, J. ve Walton, E. (2005). Promise and performance: An evaluation of journals in international relations. *International Studies Perspectives*, 6 (4), 447-461.

Callahan, W. A. (2008). Chinese visions of world order: post-hegemonic or a new hegemony?. *International Studies Review*, 10 (4), 749-761.

Chaturvedy R. R. (2014). India's neighborhood policy under Modi. *FPRC Journal* (1), 89-95.

Chen, C. C. (2011). The absence of non-Western IR theory in Asia reconsidered. *International Relations of the Asia Pacific*, 11 (1), 1-23.

Chen, C. C. (2012). The im/possibility of building indigenous theories in a hegemonic discipline: the case of Japanese international relations", *Asian Perspective*, 36 (3), 463-492.

Cox, R. W. (1981). Social forces, states and world orders: beyond international relations theory. *Millennium: Journal of International Studies*, 10 (2), 126-155.

Crawford, R.M.A. ve Jarvis, D.S.L. (2001). *International relations—still An American social science? toward diversity in international thought*. Albany, NY: State University of New York Press.

Dankbaar, S. (2012). *The U.S. monopoly in international relations and history: a comparative analysis of leading academic journals*. Groningen: University of Groningen Press.

Dar, I. A. (2021). Beyond Eurocentrism: Kautilya's realism and India's regional diplomacy. *Humanities and Social Sciences Communications*, 8, 1-7.

Dirlik, A. (2011). Culture in contemporary ir theory: the Chinese provocation. R. Shilliam (Yay. haz.). *International relations and Non-Western thought: Imperialism, colonialism and investigations of global modernity* içinde (s. 139-156). New York: Routledge.

Elik, S. ve Uslu, S. (2021). Kautilya'nın dış politika kuramı çerçevesinde Hindistan'ın

Orta Asya ile ilişkileri, 1991-2019. *Bilig*, (98), 99-122.

Eun, Y. S. (2018). Beyond 'the West/non-West divide' in IR: How to ensure dialogue as mutual learning. *The Chinese Journal of International Politics*, 11 (4), 435-449.

Eun, Y. S. (2019). Opening up the debate over 'Non-Western' international relations. *Politics*, 39 (1), 4-17.

Eun, Y. S. (2022). Reflexive solidarity: toward a broadening of what it means to be "scientific" in global ir knowledge. *All Azimuth*, 11 (1), 107-122.

Friedrichs, J. (2004). *European approaches to international relations theory: A house with many mansions*. London ve New York: Routledge.

Gautam, P. K. (2013). *One hundred years of Kautilya's Arthashastra*. Institute for Defence Studies and Analyses Publicatons.

Goh, E. (2019). US dominance and American bias in international relations scholarship: A view from the outside. *Journal of Global Security Studies*, 4 (3), 402-410.

Gowen, H. H. (1929). "The Indian Machiavelli" or political theory in India two thousand years ago. *Political Science Quarterly*, 44 (2), 173-192.

Grieco, J. M. (1988). Anarchy and the limits of cooperation: a realist critique of the newest liberal institutionalism. *International Organization*, 42 (3), 485-507.

Hobson, J. M. (2012). *The Eurocentric conception of world politics Western international theory, 1760-2010*. Cambridge: Cambridge University Press.

Hoffman, S. (1977). An American social science: International relations", *Daedalus*, 106 (3), 41-60.

Hutchings, K. (2011). Dialogue between whom? The role of the West/non-West distinction in promoting global dialogue in IR. *Millennium: Journal of International Studies*. 39 (3), 639-647.

Ikenberry, G. J. ve Mastanduno, M. (2003). Conclusion: Images of order in the Asia-Pacific and the role of the United States. G. J. Ikenberry ve M. Mastanduno (Yay. haz.). *International relations theory and the Asia- Pacific* içinde (s. 421-439). New York: Columbia University Press.

Grosser, A. (1956). L'étude des relations internationales, spécialité américaine?. *Revue Française de Science Politique*, 6 (3), 634-651.

Holsti, K. J. (1985). *The dividing discipline: Hegemony and diversity in international theory*. London: Allen & Unwin Press.

Katzenstein, P. J. (2018). The second coming? Reflections on a global theory of international relations", *The Chinese Journal of International Politics*, 11 (4), 373-390.

Kissinger H. (2014). *World order*. New York: Penguin Books.

Küçükler, A. (2001). *Kautilya'nın Arthashastra'sı* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.

Lake, D. (2011). Why 'Isms' are evil: Theory, epistemology, and academic sects as

impediments to understanding and progress. *International Studies Quarterly*, 55 (2), 465–480.

Lake, D. (2013). Theory is dead, long live theory: The end of the great debates and the rise of eclecticism. *European Journal of International Relations*, 19 (3), 567–587.

Liebig M. (2013). Kautilya's relevance for India today. *India Quarterly*, 69 (2), 99–116.

Malinak, D., Peterson, S., Powers, R. ve Tierney, M. J. (2018). Is international relations a global discipline? Hegemony, insularity, and diversity in the field. *Security Studies*, 27 (3), 448-484.

Mearsheimer, J. J. (2016). Benign hegemony. *International Studies Review*, 18 (1), 147-149.

Misra, A. (2016). Rajamandala theory and India's international relations. *Nação e Defesa*, 142, 10-27.

Mitchell, T. (2002). *Rule of experts: Egypt, techno-politics, modernity*. California: University of California Press.

Modelski, G. (1964). Kautilya: Foreign policy and international system in the ancient Hindu world. *The American Political Science Review*, 58 (3), 549-560.

Morgenthau, H. J. (1946). *Scientific man versus power politics*. Chiago: University of Chiago Press.

Morgenthau, H. J. (1949). *Politics among nations: The struggle for power and peace (4th ed.)*. New York: Alfred A. Knoph Publishing.

Narain, S. (2020). *International Relations Theory: Still a White Man's Burden*. Erişim adresi: <https://www.e-ir.info/2020/05/29/international-relations-theory-still-a-white-mans-burden/>.

Nye Jr., J. S. (2010). Responding to my critics and concluding thoughts. I. Parmar ve Michael Cox (Yay. haz.). *Soft power and US foreign policy: theoretical, historical, and contemporary perspectives* içinde (s. 215-227). London ve New York: Routledge.

Por, S. S. (2020). Tianxia: China's concept of international order. *Global Asia*, 15 (2), 43-50.

Puchala, Donald J. (1997). Some non-Western perspectives on international relations. *Journal of Peace Research*, 34 (2), 129-134.

Rangarajan, L. N. (1992). *Kautilya: The Arthashastra*. New York: Penguin Books.

Said, E. W. (1993). *Culture and imperialism*. New York: Knopf Doubleday Publishing Group.

Said, E. W. (2013). *Şarkiyatçılık: Batı'nın Şark anlayışları*. (Berna Ülner Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.

Sethy, S. C. ve Ranjan C. P. (2022). Foreign policy in Kautilya's Arthashastra: A critical analysis of the importance of Rajamandal theory in India's foreign policy in the 21st century. *International Journal of Creative Research Thoughts*, 10 (5), 330-335.

Shahi, D. (2014). Arthashastra beyond realpolitik: The 'eclectic' face of Kautilya. *Economic and Political Weekly*, 49 (41), 68-74.

- Shahi, D. (2018). *Kautilya and non-Western IR theory*. London: Palgrave Macmillan.
- Sil, R. ve Katzenstein, P. J. (2010). Analytical eclecticism in the study of world politics: Reconfiguring problems and mechanisms across research traditions. *Perspectives on Politics*, 8 (2), 411–423.
- Smith, S. (2000). The discipline of international relations: Still an American social science?. *British Journal of Politics and International Relations*, 2 (3), 374–402.
- Sarkar, B. K. (1918). Hindu political philosophy. *Political Science Quarterly*, 33 (4), 482-500.
- Sarkar, B. K. (1919). Hindu theory of international relations. *The American Political Science Review*, 13 (3), 400-414.
- Sarkar, B. K. (1921). The Hindu theory of the state. *Political Science Quarterly*, 36 (1), 79-90.
- Tickner, A. B. (2003). Seeing IR differently: Notes from the third World. *Millennium*, 32 (2), 295–324.
- Turton, H. L. (2016). *International relations and American dominance: A diverse discipline*. London ve New York: Routledge, Taylor & Francis Group.
- Turton, H. L. (2020). Locating a multifaceted and stratified disciplinary core. *All Azimuth*, 9 (2), 177-209.
- Waever, O. (1998). The sociology of a not so international discipline: American and European developments in international relations. *International Organization*, 52 (4), 687–727.
- Wang, H. (2011). *The politics of imagining Asia*. Cambridge, Massachusetts, ve London, England: Harvard University Press.
- Waltz, K. N. (1979). *Theory of international politics*. Boston: Addison-Wesley Publishing Company.
- Weber, M. (2006). *Meslek olarak siyaset*. (A. Timuçin ve M. Sert, Çev.). Chiviyazıları Yayınevi.
- Wemheuer-Vogelaar, W., Bell, N. J., Morales, M. N. ve Tierney, M. J. (2016). The IR of the beholder: Examining global IR using the 2014 TRIP survey. *International Studies Review*, 18 (1), 16–32.
- Wemheuer-Vogelaar, W., Kristensen, P. M., ve Lohaus, M. (2022). The global division of labor in a not so global discipline. *All Azimuth*, 11 (1), 3-27.
- Xuetomg, Y. (2010). The instability of China–US relations. *The Chinese Journal of International Politics*, 3 (3), 263-292.
- Zaman, R. U. (2007). Kautilya: The Indian strategic thinker and Indian strategic culture. *Comparative Strategy*, 25 (3), 231-247.